

การศึกษาขั้นมูลฐาน

การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างหนึ่งซึ่งนำมาเกี่ยวข้องกับวิชาในหลักสูตรที่เรียนในห้องเรียน เป็นสิ่งเชื่อมโยงอันดีระหว่างการเรียนภายในโรงเรียนกับการเรียนจากโลกภายนอก เพราะการศึกษานอกสถานที่คือการเดินทางไปศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน อาจเป็นเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ หรือหลายเรื่องที่เราต้องการทำการศึกษามากกว่าประสบการณ์โดยตรง ให้นักเรียนได้รู้จักประสบการณ์ที่แท้จริง ครูและผู้บริหารโรงเรียนควรจะใช้การศึกษานอกสถานที่เพื่อส่งเสริมการเรียน ซึ่งอาจจะทำไปบริเวณใกล้ๆ หรือไกล แต่ไม่ว่าจะใกล้หรือไกล ก็เพื่อความมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนมีโอกาสศึกษาจากของจริง เพราะการได้เห็นสร้างประสบการณ์ได้มากกว่าและดีกว่าการได้ยิน หรือการได้รับคำบอกกล่าว¹

ประวัติและความเป็นมา

การศึกษานอกสถานที่มีชื่อของใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ทำกันมานานแล้ว มีหนังสือเล่มหนึ่งกล่าวไว้ทั้งอริสโตเติลและโสเครตีสได้นำการเดินทางท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงกับการเรียนการสอน² แต่การศึกษานอกสถานที่ในสมัยนั้นยังไม่แพร่หลายหรือกว้างขวาง และยังไม่เป็นที่เข้าใจอย่างถูกต้องนัก มีการทำกันบ้างเป็นครั้งคราว หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ได้มองเห็นความสำคัญของการศึกษานอกสถานที่ เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1936³ บรรดาโรงเรียนรัฐบาลในสหรัฐเห็นว่าการศึกษานอกสถานที่เป็นเทคนิคการสอนอย่างหนึ่งในโรงเรียน และโรงเรียนมากกว่า 80 % ของจำนวน

¹ Robert De Kieffer, Lee W Chohran, Manual of Audio Visual techniques (copyright by Prentice Hall, Inc. 1955) p. 59

² Harry C, McKown, Extracurricula (The McMilland Co., New York 1952,) p. 362

³ D.H. Bining, Teaching the Social Studies in Secondary School p. 304

โรงเรียนทั้งสิ้น 8800 แห่งที่ทำการสำรวจ ได้นำเอาการศึกษาออกสถานที่ไปสัมพันธ์กับการสอน
ในปี แอตโย ได้ออกศึกษาบรรดาโรงเรียนมัธยมเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ก็ได้
นำเอาการศึกษาออกสถานที่ไปใช้ประกอบการเรียนการสอน

ในประเทศออสเตรเลียก็ได้อริเริ่มตนระยะเดียวกันนี้โดยปรับปรุงการศึกษาออกสถานที่จากการ
สร้างสถานที่ในท้องถิ่นชุมชน โดยจัดที่ที่ไม่ค่อยเป็นที่สะดวกสบายนัก มีที่พัก และที่ขายอาหาร
ราคาถูกๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปศึกษาออกสถานที่เป็นการฝึกเริ่มแรก

ในประเทศอังกฤษระยะเดียวกันก็มีสมาคม " The School Journey Association"
ได้มีการวางโครงการศึกษาออกสถานที่ที่สมาชิกที่เป็นครูถึง 4000 คน และมีนักเรียนประมาณ
10,000 คน ทำการศึกษาออกสถานที่ทั้งในและนอกประเทศอังกฤษ และในปี 1937 - 1939 ก็
ได้มี " The Secondary School Travel Trust " จัดโครงการศึกษาออกสถานที่ทั้งใน
และนอกประเทศเช่นเดียวกัน

ในประเทศไทยเราเองก็มีการศึกษาออกสถานที่กันมาช้านานแล้วเช่นกัน แต่ยังไม่มียะ
ระเบียบที่แน่นอน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2499 ได้กำหนดเป็นระเบียบกระทรวงศึกษาธิการออกมาเป็น
ครั้งแรก และได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบนี้ให้รัดกุมเหมาะสมยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2504 โดยใช้ชื่อ
ว่าระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียนไปศึกษาออกสถานที่ พ.ศ. 2504 ดังมีราย
ละเอียดดังต่อไปนี้⁵

ควยกระทรวงศึกษาธิการเห็นควรส่งเสริมสถานศึกษาพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไป
นอกสถานศึกษา เพื่อให้ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันเป็น
สมบัติของชาติที่ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ไว้ให้ ซึ่งตนเองมีส่วนเป็นเจ้าของเพื่อปลูกฝังให้บังเกิดความ
รักประเทศชาติอันเป็นมาตุภูมิยิ่งขึ้น จึงปรับปรุงระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนไปนอกสถานที่เสียใหม่
โดยวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

⁴ Olsen, Edward G. op.cit., p. 75.

⁵ สมพงษ์ ศิริเจริญ. คู่มือการใช้สื่อวัสดุ, มงคลการพิมพ์, 2506,

1. ระเบียบนี้เรียกว่า " ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน นิสิต และนักศึกษา ไปนอกสถานศึกษา พ.ศ. 2504 "
2. นับแต่วันใช้ระเบียบนี้ ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน ไปนอกสถานที่ พ.ศ. 2499 หรือคำสั่งอื่นใดที่มีข้อความขัดแย้งกับระเบียบนี้
3. นักเรียน นิสิต และนักศึกษา หมายถึงผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษาซึ่งอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ

การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาหมายถึงการที่ ครู อาจารย์ หรือผู้บังคับบัญชา สถานศึกษา พานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปเป็นหมู่คณะ จะเป็นเวลาเปิดทำการสอนหรือไม่ก็ตาม เพื่อฝึกหัดกำลังกาย จิตใจ หรือพักผ่อน หรือเพื่อประโยชน์ในการศึกษา แต่ทั้งนี้ไม่หมายความถึงการเดินทางไกลของลูกเสือ และการพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษา ตามระเบียบแบบแผน หรือคำสั่งในทางราชการ

4. การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษา ไปนอกสถานศึกษา จำแนกออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) การพาไปนอกสถานศึกษาและไม่ค้างคืน
  - 2) การพาไปนอกสถานศึกษาและค้างคืน
  - 3) การพาไปนอกราชอาณาจักร
5. การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาทุกประเภทใหม่ปฏิบัติดังต่อไปนี้
- 1) ต้องได้รับอนุญาตก่อน การขออนุญาตให้ใช้แบบท้ายระเบียบนี้
  - 2) การพิจารณาอนุญาตตามข้อ (1) ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาถึงความเหมาะสม กาละเทศะ และฤดูกาล เพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง ประกอบการพิจารณาอนุญาตด้วย
  - 3) นักเรียน นิสิต และนักศึกษาจะไปตามข้อ 4 (1) ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาสถานศึกษานั้นๆ ว่าควรจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองหรือไม่ แต่การพาไปตาม ข้อ 4 (2) และ (3) จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองเป็นหนังสือ
  - 4) ให้ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาสถานศึกษาหรือครูที่ได้รับมอบหมายจากครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาสถานศึกษา เป็นผู้ควบคุม จะต้องมิครู หรืออาจารย์อื่น เป็นผู้ช่วยควบคุมดูแล โดยถือเกณฑ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาลงไป 20 คนต่อครู หรืออาจารย์

1 คน และชั้นที่สูงกว่าประถมศึกษาขึ้นไป 30 คน ต่อครูหรืออาจารย์ 1 คน ถ้ามีนักเรียน หรือนิสิต นักศึกษา สตรีไปค้าย ไหม้ครู หรืออาจารย์สตรีควบคุมไปค้ายตามความเหมาะสม

5) ผู้ควบคุมและผู้ช่วย ต้องช่วยกันควบคุมนักเรียน นิสิต และนักศึกษาให้อยู่ในระเบียบ วินัย และต้องเฝ้าระวังความระมัดระวังเป็นอย่างดี ในการเดินทางเป็นไปโดยมีระเบียบอันเหมาะสมแก่ กาศเทศะ และยานพาหนะที่ใช่เกิดทาง หั้นเพื่อความเรียบร้อยและความปลอดภัย

6) ในการเดินทาง นักเรียน นิสิต และนักศึกษจะต้องแต่งเครื่องแบบ แต่ในบาง โอกาสให้ผู้ควบคุมพิจารณาให้แต่งกายใดตามความเหมาะสม

6. ผู้พิจารณาอนุญาตให้พานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานที่ตั้งนั้น

1) ให้ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาสถานศึกษาสำหรับพาไปตามข้อ 4 (1)

2) ให้กรมเจ้าสังกัดสำหรับส่วนกลาง และผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับส่วนภูมิภาค สำหรับการพาไปตาม ข้อ 4(2)

3) กระทรวงศึกษาธิการสำหรับการพาไปตามข้อ 4 (3)

7. การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานที่ตามข้อ 4 สถานศึกษาจะต้องวาง ระเบียบ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติไว้ กับให้อาจารย์ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชา สถานศึกษา กำหนดค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้เท่าที่จำเป็นและจ่ายจริง

8. การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาตามระเบียบนี้ ให้เป็นไปโดย ตามความสมัครใจของนักเรียน นิสิต และนักศึกษา และค่าใช้จ่ายในการเดินทางก็ให้เป็นไปโดย ความสมัครใจด้วย

9. การพานักเรียน นิสิต และนักศึกษา ตามข้อ 4 (2) และ (3) เมื่อกลับมาแล้ว ให้สถานศึกษารายงานผลการพานักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษา ต่อผู้สั่งอนุญาต ตามท้ายระเบียบนี้

ครูอาจารย์ หรือผู้ควบคุมนักเรียน นิสิต และนักศึกษาไปตามระเบียบนี้ ให้ถือว่าไป ปฏิบัติราชการ ให้เบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้

ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2504 เป็นต้นไป

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2504

(ลงชื่อ) ปิ่น มาลากุล

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คุณค่าของการไปศึกษานอกสถานที่

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง คือมีประสบการณ์ที่เป็นจริง ได้เห็นของจริง มีประสบการณ์ในรูปแบบอย่างแท้จริง
  2. เพิ่มการรับรู้ของประสาทสัมผัสให้มากขึ้น การศึกษานอกสถานที่ให้ผู้เรียนจะใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากที่สุด เช่นไปโรงงานผลิตนมก็จะได้เห็น ได้ชิมจริงๆ ได้ยินเสียงเครื่องจักรกล ได้กลิ่นคอกนม ได้มองเห็นสิ่งที่เป็นจริงทุกอย่าง
  3. เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการเรียนอื่นๆ แล้ว การศึกษานอกสถานที่จะช่วยให้ผู้เรียนจำได้นานกว่า และสามารถตีความหมายได้เสมอ เมื่อเห็นสิ่งที่ใกล้เคียงกันก็สามารถเปรียบเทียบกันได้ เช่นแมวกับเสือ ถ้าเด็กไม่เห็นควยตัวเองแล้วเด็กจะเข้าใจยาก เพราะมีลักษณะคล้ายกัน แต่ถ้าเด็กได้เห็นของจริงเด็กจะเปรียบเทียบความแตกต่างของทั้งสองอย่างได้ทันที
  4. เป็นการเร้าการเรียนรู้โดยหนึ่งโดยใช้ธรรมชาติเป็นตัวกระตุ้น ผู้เรียนจะมีความพอใจในการเรียนแบบนั้นและจะทำให้เกิดการคิดค้น และการค้นพบควยตัวเองมากขึ้น เช่นการพาเด็กไปชายทะเลเด็กจะเก็บเปลือกหอยแปลกๆ ซึ่งตนเองไม่เคยพบมาก่อน แล้วนำมาถามครู มาอวดเพื่อนๆ เป็นต้น
- 006043
5. เราความสนใจของผู้เรียนได้เกิดความคิด และการทำกิจกรรมซึ่งการศึกษานอกสถานที่นี้จะเป็นหนทางนำไปสู่การค้นคว้าเพิ่มขึ้น มีการไปศึกษานอกโรงเรียนเพิ่มขึ้น และยังมีเนื้อหาที่จะมาอภิปรายในชั้นเรียน ตลอดจนมีปัญหาที่จะถามครูเป็นการเพิ่มความรู้อันควย
  6. การศึกษานอกสถานที่ช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องราวโรงเรียน บ้าน และชุมชน เพราะการไปศึกษายังชุมชนนั้น ทำให้ผู้เรียน แะ โรงเรียนทราบวาทชุมชนของทางอะไร ทางโรงเรียนจะได้ปรับปรุงหลักสูตร เพื่อสนองตอบชุมชนนั้นได้อย่างถูกต้อง
  7. การศึกษานอกสถานที่ช่วยเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงทัศนคติที่คิดของเด็ก เช่น เด็กที่เคยเกลียดสัตว์ เมื่อได้ไปเห็นสัตว์จริงๆ เขา เด็กอาจมีทัศนคติที่เปลี่ยนไปเมื่อเห็นความน่ารักของสัตว์เขา
  8. ช่วยสร้างคุณลักษณะเฉพาะตัว และเสริมบุคลิกภาพของนักเรียนให้เจริญขึ้น เป็นคนว่า ความอยากรู้อยากเห็น ความอดทน ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

ประเภทของการไปศึกษานอกสถานที่

การไปศึกษานอกสถานที่ที่มีหลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับ เวลา ความเหมาะสม เนื้อหา วิชา และความพอใจร่วมกันของครูกับนักเรียน ซึ่งเราสามารถแบ่งการศึกษานอกสถานที่ออกเป็น ประเภทต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภายในบริเวณโรงเรียน การศึกษานอกสถานที่ประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็ก เล็กๆ ซึ่งยากต่อการควบคุมไปในที่ไกลๆ จึงให้อยู่แต่ภายในบริเวณโรงเรียน ตามหลักของการ ศึกษา คือศึกษาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเสียก่อนแล้วจึงค่อยๆ ค่อยๆ กว้างออกไป และเห็นการฝึกให้เด็กรู้จัก ศึกษาส่งที่อยู่ภายนอกห้องเรียนอีกด้วย สิ่งที่ต้องศึกษานอกโรงเรียนก็มีสวนดอกไม้ ครัว ฆา นอกจากนั้นแล้วการศึกษาประเภทนี้ควรจัดไว้ในเวลาเรียน ซึ่งอาจมีชั่วโมงพิเศษ หรือใช้ในวิชา นั้นๆ ก็ได้

2. การศึกษานอกสถานที่จริงๆ เป็นการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อศึกษาเรื่องราว สถานที่ ที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน หรือตรงตามหลักสูตร เช่น การไปชมการทำสวน ทำไร่ สถานี รถไฟ พิพิธภัณฑ์ ศาลากลางจังหวัด สวนสัตว์ ฯลฯ การไปศึกษานอกสถานที่ประเภทนี้อาจจะใช้ เวลาเพียงครึ่งวัน หรืออาจใช้เวลาสักวันหนึ่งซึ่งเป็นวันหยุดราชการ เพื่อพานักเรียนไปศึกษาหลาย แห่ง ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กันก็ได้ เช่น ไปศึกษาวัดพระแก้ว แล้วไปวัดโพธิ์ และมาพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

3. การท่องเที่ยว การศึกษานอกสถานที่ประเภทนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

ก. การท่องเที่ยวภายในประเทศ เช่น ไปจังหวัดใกล้เคียง อาจไปวันเดียว กลับในกรณีที่เป็นเด็กเล็ก หรือค้างคืนสำหรับเด็กที่โตแล้วก็ได้ ทั้งนี้ต้องอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ของครูผู้ควบคุมไป การศึกษานอกสถานที่นี้ต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ซึ่งจะกล่าวในการดำเนินการ การ ศึกษานอกสถานที่ต่อไป

ข. การท่องเที่ยวนอกประเทศ เท่าที่เป็นมา ในประเทศไทยยังไม่ค่อยนิยมนัก ส่วนมากจะทำกันในบรรดานักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย สถานที่ไปก็ใกล้ๆ เช่น เวียงจันทร์ (ลาว) สิงคโปร์ มาเลเซีย เป็นต้น การศึกษานอกสถานที่แบบนี้ต้องมีการเตรียมตัวมากมาย และต้องได้รับความรับผิดชอบมากสำหรับครู

4. การตั้งค่ายพักแรม การศึกษาแบบนวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ต่างๆ ในการไปตั้งค่ายพักแรม ซึ่งรวมทั้งการกินอยู่หลับนอน การเล่นร่วมกันเป็นหมู่คณะ ทำให้เด็กได้ พัฒนานิสัยที่ดีต่างๆ แทนที่จะใช้เวลาว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มากขึ้น มีความสามัคคี และรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การไปตั้งค่ายพักแรมนี้ต้องใช้เวลานานมาก ประมาณ 5-7 วัน ซึ่งอาจทำได้เมื่อตอนปิดภาค

5. การศึกษานอกสถานที่เป็นรายบุคคล เป็นการศึกษานี้ในลักษณะที่ครูมอบหมายให้นักเรียน คนใดคนหนึ่งออกไปค้นคว้าเรื่องราว หรือหาวัสดุที่รวบรวมได้มาเสนอต่อชั้นเรียน หรือออกไป สัมภาษณ์บุคคลมารายงานในชั้นเรียน ในกรณีนี้นักเรียนต้องได้รับคำแนะนำถึงวิธีการไปศึกษาอย่างดี แล้ว เช่นการเข้าไปสัมภาษณ์บุคคล จะต้องไปสัมภาษณ์เรื่องอะไร มีวิธีการอย่างไรบ้าง เป็นต้น และการศึกษาแบบนี้ควรจะเป็นการศึกษาสำหรับนักเรียนที่อยู่ชั้นสูงๆ ในการที่จะศึกษาเป็นรายบุคคล ต้องรู้จักรับผิดชอบในการทำงานนั้นเป็นอย่างดี

6. การเยี่ยมเยียนระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน การศึกษานอกสถานที่ชนิดนี้อาจจัดให้เป็นไปในรูปแบบของการเชิญมาอภิปราย ขนนิทรรศการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือเพิ่มพูนความรู้ระหว่างโรงเรียนหนึ่งกับแห่งอื่นๆ ทั้งยังเป็น การเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างสถาบันให้ดียิ่งขึ้น ดังเช่นปัจจุบันที่มีการกระทำอยู่แล้วในโรงเรียนรัฐบาลหลายแห่ง ซึ่งจัดในรูปแบบอภิปราย โต้วาที หรือตอบปัญหาทางวิชาการ หรือแข่งการแข่งขันทักกีฬา ก็จัดเป็นการเยี่ยมระหว่างโรงเรียนอีกอย่าง หนึ่งเช่นกัน

7. การศึกษานอกสถานที่แบบจินตนาการ เป็นการศึกษานอกสถานที่แบบสมมติขึ้น ซึ่ง กระทำได้โดยครูอาจนำเอาภาพถ่าย ภาพจำลอง แผนที่ ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป ฯลฯ มาให้นักเรียนชมแล้วช่วยกันคิดว่าจะมีวิธีการไปได้อย่างไร จะศึกษาสิ่งใดจากสถานที่ซึ่งสมมติว่าจะ ไปศึกษานั้นบ้าง ดังนั้นการจัดการศึกษานอกสถานที่ในความหมายของตัวมันเองจึงมิใช่เป็นการออกไป ศึกษาถึงนอกโรงเรียนแต่อย่างใด อาจจะนำเอาสิ่งที่อยู่นอกโรงเรียนเข้ามาสู่ห้องเรียนก็ได้ ดัง ที่โลกกล่าวแล้วข้างต้น

การนำเอาการศึกษาออกสถานที่มาใช้ให้เด็กได้ประโยชน์อย่างดีที่สุด

การไปออกไปข้างนอกและได้ดูได้ชมอะไรๆ นั้นเป็นเทคนิคทางการศึกษาที่โหดลุ่มลุ่มมาก

แต่การกระทำเช่นนั้นควรจะทําอย่างระมัดระวัง มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพราะคำนวณล่วงหน้าอย่าง
ฉลาดที่สุด ถ้าไม่ทําเช่นนั้นแล้วการเดินทางจะกลายเป็นสิ่งไร้ประโยชน์อย่างสิ้นเชิง เราจะพูดกันว่า
การท่องเที่ยวนั้นจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมีการได้รับความสำเร็จในการเรียนรู้ และได้มากกว่าการใช้กล
วิธีการสอนแบบอื่นๆ เฉพาะในเรื่องนั้นๆ

การศึกษานอกสถานที่ที่ผู้ใดจะต้องการเตรียมวางแผนงานอย่างคั่งทั้งทางค่านประเท
นโยบาย และแผนการจัดแต่ละครั้ง ถือเป็นเป็นองค์ประกอบทั้ง 2 ประการที่ผู้จัดการไปศึกษา
นอกสถานที่พึงปฏิบัติและศึกษา

การพัฒนาแผนการจัดของการไปศึกษานอกสถานที่ทั่วๆ ไป

ก่อนที่งานจะสำเร็จลงควยคิดต้องมีการเตรียมและปฏิบัติงานกันอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น
ก่อนจะกล่าวถึงหลักการ 5 ขั้น ที่จะนำมาเพื่อการเตรียมโครงการไปศึกษานอกสถานที่ทั่วๆ
ไป

1. การหาแหล่งหรือสถานที่ที่จะไป การสำรวจชุมชนเพื่อแสวงหาสำหรับทัศนศึกษาใน
ชุมชนนั้นย่อมทำได้ สำหรับแหล่งที่มีความสำคัญที่ควรแสวงหาเป็นความรู้ได้แก่ แหล่งที่แสดง
นิทรรศการต่างๆ สถานที่เสาวภา อาคารประวัติศาสตร์ สถานที่วิทยุและโทรทัศน์ โรงงานอุตสาหกรรม
กรรมต่างๆ ศูนย์บริการต่างๆ วัดต่างๆ พระบรมมหาราชวัง พิพิธภัณฑ์ หน่วยงานราชการต่างๆ
 ฯลฯ

2. ประเมินความเหมาะสมของแหล่งนั้นๆ วิธีการที่จะเข้าถึงแหล่งนั้นๆ ย่อมทำได้โดย
การสัมภาษณ์บุคคล เพื่อควาเรามีความเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับโครงการต่างๆ ของ
โรงเรียนในลักษณะใดบาง จะต้องมีการเตรียมอะไรบาง ถ้าจะเดินทางมาแหล่งนี้ และ
นักเรียนควรจะได้สังเกตอะไรเป็นพิเศษ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการของโรงเรียน องค์ประกอบ
เหล่านี้ควรพิจารณาถึง

ก. ทัศนะทั่วๆ ไปของเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลในแหล่งนั้น

ข. จำนวนนักเรียนที่จะมาเยือนสถานที่ในโอกาสนั้นๆ รวมทั้งการกำหนดเวลา

วัน สัปดาห์ เดือน ปี

- ค. บอกกำหนดเวลาที่แน่นอนของสัปดาห์เรียน
- ง. ควรมีผู้คอยให้บริการ ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ หรือไม่ ควร
มีวัสดุโสตทัศนูปกรณ์ช่วยหรือไม่
- จ. ศูนย์กลางของแหล่งนั้นอยู่ที่ไหน และควรวินิจฉัยหาเทคนิคใดจึงจะเหมาะสม
- ฉ. ความปลอดภัยของการเดินทางในระหว่างที่มาเรียน

3. การวิเคราะห์แหล่งนั้นๆ ในทัศนะของหลักสูตรศึกษา คณะกรรมการร่างหลักสูตร รวมทั้งนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และนักบริหารโรงเรียนควรจะได้ร่วมกันวิเคราะห์รายละเอียดที่เหมาะสมเกี่ยวกับแหล่งนั้นๆ การวิเคราะห์ดังกล่าวควรพิจารณาถึง

- ก. ขอบเขตของการสอน หรือรายวิชาที่จะสอน ซึ่งสิ่งต่างๆ ในแหล่งนั้นที่จะ
ช่วยได้
- ข. ระดับขั้นทั่วไปของนักเรียน ซึ่งแหล่งนั้นจะให้ความรู้แก่นักเรียนได้
- ค. ความสัมพันธ์ที่อาจเป็นไปได้ระหว่างแหล่งนั้นๆ กับโครงการทางวิชาการในระดับ
ระดับขั้นต่างๆ และขอบเขตของการสอน
- ง. ความสำคัญด้านอื่นๆ เช่นคุณค่าประวัติของแหล่งนั้นๆ หรือลักษณะทาง
สถาปัตยกรรมของแหล่งนั้นๆ หรือทัศนะของเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลในแหล่งนั้นที่ติดต่อโรงเรียน

4. การบันทึกเรื่องราว (ข้อมูล) ที่รวบรวมมาได้ เมื่อได้รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่ง
ต่างๆ มาแล้วควรจะบันทึกข้อมูลเหล่านั้นเอาไว้ด้วย ผู้บันทึกอาจจะเป็นคณะกรรมการสร้างหลักสูตร
หรือครูคนใดคนหนึ่งทำหน้าที่ทางคานักได้ การบันทึกนั้นก็เพื่อจะดูว่าแหล่งนั้นๆ มีรายละเอียดเกี่ยวกับ
กับอะไรบ้าง และจะสามารถใช้รายละเอียด หรือองค์ประกอบเหล่านั้นมาช่วยครู และนักเรียน
ในการไปศึกษานอกสถานที่ได้อย่างไรบ้าง

5. การนำเอาข้อมูลจากแหล่งมาสัมพันธ์กับหลักสูตรของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่าง
ข้อมูลกับหลักสูตรของโรงเรียนควรจะบันทึกไว้เป็นแบบเฉพาะ เพื่อว่าเมื่อครูต้องการจะใช้แหล่ง
เพื่อไปศึกษานอกสถานที่ ครูก็สามารถทราบข้อมูลที่เหมาะสมกับหลักสูตรในระดับขั้นต่างๆ โดยไม่ต้อง
เสียเวลาศึกษาท่อนอีก

หลักในการจัดการเดินทางเพื่อไปศึกษานอกสถานที่

การเดินทางเพื่อการศึกษาก็ตามอาจแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. การวางแผนและการเตรียมงาน
2. การปฏิบัติ
3. การประเมินผลประสบการณ์ที่ได้รับ

การวางแผนและเตรียมงาน

ต่อไปนี้เป็นหลักเบื้องต้นสำหรับการวางแผนเพื่อการเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ที่สัมพันธ์กับซึ่งอาจสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังต่อไปนี้

2. ระบุให้นักเรียนในชั้นหรือโรงเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมนี้ อาจเป็น

การบรรยาย จัดแสดงนิทรรศการ ฯลฯ

2. ยึดวัตถุประสงค์แน่นอนเอาไว้ เพื่อให้สนองความต้องการเฉพาะอย่าง หรือเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

3. มีโครงการที่จำกัด การเดินทางเพื่อไปศึกษานอกสถานที่ควรมีวัตถุประสงค์ที่จำกัดแน่นอน และเพื่อให้เกิดประสบการณ์เฉพาะอย่างเท่านั้น ควรหลีกเลี่ยงการหาประโยชน์ และผลกำไรอย่างอื่น

4. ใช้ประโยชน์จากโอกาสทั้งหมดเพื่อฝึกตัวบุคคลด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา ครูและนักเรียนควรจะได้สนทนากันถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกัน การใช้ความร่วมมือ และการเป็นพลเมืองดี และในระหว่างการเดินทางนั้นก็ให้สังเกตถึงสิ่งทั้งหลายที่ควรทำ และไม่ควรทำ การค้นพบเช่นนั้นจะทำให้ให้นักเรียนได้นำมาอภิปรายเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในคราวต่อไป

5. วางแผนด้วยความรอบคอบ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเปล่าและการสิ้นเปลืองเวลาโดยใช่เหตุ การจะกระทำดังนี้ได้ก็โดยตอบคำถามต่อไปนี้ โครงการที่จะจัดมีประโยชน์ต่อสภาวะในปัจจุบันไหม มีเอกสารที่สามารถค้นคว้าล่วงหน้าเพื่อการเตรียมและเพื่อการติดตามผลเพียงพอหรือไม่ การเดินทางครั้งนี้จะใช้เวลาทั้งสิ้นเท่าไร ควรมีการเตรียมที่จำเป็นอะไรบ้าง กิจกรรมรวมที่จะใช้กับการเดินทางครั้งนี้มีอะไรบ้าง โดยการพิจารณาถึงหลักการณ์ เราต้องใช้เวลา

ถึงขั้นต่างๆ ของกระบวนการการวางแผนงานดังต่อไปนี้

1. การตั้งวัตถุประสงค์ การเดินทางเพื่อไปศึกษานอกสถานที่ของโรงเรียนใดๆ อาจจัดขึ้นเพื่อเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในบรรดาเหตุผลเหล่านั้นได้แก่

ก. เพื่อออกไปดูเป็นการเตรียมบทเรียนล่วงหน้า และเก็บข้อมูลมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการเรียนการสอน

ข. เพื่อสร้างอุปนิสัยเกี่ยวกับการให้รู้จักสังเกตอย่างฉลาด และให้รู้จักการค้นพบสิ่งทั้งหลาย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เห็นและรู้เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย

ค. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจเฉพาะอย่างขึ้นมา เป็นคนว่าความสนใจในเรื่องนก ต้นไม้ ศิลปะ และประวัติศาสตร์

ง. เพื่อส่งเสริมการสอนในชั้นเรียนให้สมบูรณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้พบรายละเอียดที่แน่นอน และเห็นจริงในด้านคณิตศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ วรรณคดี ฯลฯ

จ. เพื่อทำให้ความรู้เดิมแตกฉานยิ่งขึ้น ทำให้มีการอภิปราย สรุป และมีการทดลองเฉพาะตัว

วัตถุประสงค์เหล่านี้เมื่อรวมกันแล้วก็เป็นเรื่องยาว และทำให้ดูเหมือนว่ามีวัตถุประสงค์มากมายสำหรับการเดินทางเพื่อการศึกษา

2. การศึกษาถึงปัญหาต่างๆ การตระเตรียมอย่างรอบคอบเป็นสิ่งจำเป็นก่อนที่จะมีการกระทำการเดินทางจริงๆ ทั้งครูและนักเรียนควรจะได้ศึกษาถึงปัญหาเหล่านั้นเสียก่อน เพื่อว่าจะได้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางนั้นๆ และนำมาเพื่อเป็นหลักในการจัดการ การได้เอกสารเกี่ยวกับแหล่งจะเป็นประโยชน์สำหรับครู นักเรียน และคณะกรรมการจัดหลักสูตร ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้จะมีคุณค่าแก่การมารวมอภิปรายกัน รวมความคิดเห็นกัน นอกจากนั้นอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือทางสถิติขั้นปฐม เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ และเพื่อเป็นการปฐมนิเทศในสิ่งที่จะไปศึกษาจากการเดินทาง เมื่อได้พิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ก็จะทำให้มองเห็นปัญหาขึ้นมา และช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหานั้น ทำให้การเดินทางมีเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้นด้วย

3. การสร้างคำถามที่ท่องถาม เมื่อมีการพิจารณากันถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางเพื่อไปศึกษานอกสถานที่แล้ว ขั้นต่อไปในการวางแผนก็คือ การตระเตรียมคำถาม หรือปัญหาเฉพาะอย่างเกี่ยวกับแหล่งนั้นๆ เป็นคนว่าในกรณีที่เราพานักเรียนชั้นประถมศึกษาไปชมฟาร์มโคนม ก็ควรจะ

มีการอภิปรายกันก่อน มีการสำรวจดวงหน้ากันก่อน ทั้งในตำราและเอกสารอื่นๆ สิ่งที่คุณ
ความมานะยอมเป็นการตอบคำถามเช่น

- เอ็งคืออะไร
- วัวแต่ละตัวให้นมมากเท่าไร
- ทำไมต้องมีหน้าตาในโรงวัว
- ทำไมต้องรักษาวัวให้สะอาด
- ทำไมนมจึงมีประโยชน์ต่อมนุษย์
- อะไรทำให้นมเปรี้ยว

ฯลฯ

ในกรณีที่เกิดขึ้นไปเพื่อการสังเกตแต่อย่างเดียว อาจจะไม่ต้องการตั้งคำถามล่วงหน้า
ก็ได้ แต่ควรจะมีแบบบันทึกสำหรับการสังเกตเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่ง

4. การเตรียมสิ่งที่จำเป็น การร่วมมือกันวางแผนงานการเดินทางเป็นสิ่งจำเป็นในขั้น
นี้ คณะกรรมการนักเรียนในชั้นหรือกลุ่มควรจะทำางานร่วมกับครู เพื่อการเตรียมรายละเอียด
ต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. เชิญผู้ปกครองที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ แสดงให้ผู้ปกครองเหล่านั้น
เข้าใจว่าได้มีการวางแผนงานอะไรบางอย่างแล้ว และเขาจะช่วยเหลือหรืออุดหนุนโครงการนั้นๆ ใดย
ไรบ้าง อนุญาตให้เขาร่วมในการอภิปรายเพื่อการเตรียมด้วย

ข. ติดต่อขออนุญาตเจ้าของสถานที่ที่จะไปชม จะติดต่อโดยวิธีไหน อย่างเป็น
พิธีหรือไม่เป็นพิธี หรือจะติดต่อโดยทางโทรศัพท์ หรือจะติดต่อโดยทางจดหมายจะดีกว่า
หรือว่าจะส่งตัวแทนไปติดต่อ จะมีใครพอที่จะช่วยเหลือให้ความสะดวกในการติดต่อเหล่านั้นได้บ้าง
เช่น บิดา มารดาของเด็ก นักธุรกิจ หรือบุคคลอื่นๆ

ค. เตรียมสิ่งที่จำเป็นทุกอย่างไว้ให้พร้อม เป็นคนว่าผู้บริหารโครงการ
โยนง การขนส่ง ฯลฯ

ง. การเตรียมให้โฆษกของเจ้าของบ้านกับผู้เยี่ยมชมได้พบปะกัน เพื่ออภิปราย
ถึงปัญหาของเวลาที่จำกัด และในช่วงเวลานั้นจะทำให้เกิดคุณค่าขึ้นได้อย่างไรบ้าง

จ. การส่งหนังสือเตือนไปล่วงหน้า อาจส่งหนังสือหรือบุคคลเตือนไปล่วงหน้า ก่อนเดินทางสักวันหนึ่งหรือสองวัน และถ้าจำเป็นต้องทำอย่างรีบด่วนจะโทรศัพท์ไปก็ได้

ฉ. ระเบียบการประชุมที่จำเป็นเกี่ยวกับการเดินทาง ก่อนการเดินทางควร จะได้มีการประชุมผู้ที่จะเดินทางไปศึกษาครั้งนั้นๆ เพื่อแนะนำ และเป็นการเตือนให้พร้อมเพรียงอีกครั้งหนึ่ง

ช. ช่วยกันตัดสินใจเรื่องแต่งกายในการเดินทาง รวมทั้งอุปกรณ์จำเป็นส่วนตัว อื่นๆ เป็นคนวางสมุดคินสอ แผนที่ กลองถ่ายภาพ กระจกรถ สายวิทยุระยะทาง มีดขอน แวนชยาย ฯลฯ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการเดินทาง ควรกำหนดให้แน่นอนว่าใครเป็นผู้นำอะไรติดตัวไปบ้าง

ญ. ครูต้องไปสำรวจทางล่วงหน้าก่อน เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะวา ในการเดินทางนั้นเราต้องมีผู้นำทางที่มีความคุ้นเคยต่อระยะทางนั้นๆ จะช่วยในการเตรียมสิ่ง ของเพื่อการเดินทาง สิ่งทีกลุ่มจะได้พบเห็นและต้องทำ สิ่งที่ไม่ควรให้ความสนใจ การเตรียม อาหารและอนาមัยทางกาย เวลาของการเดินทาง ความปลอดภัย ฯลฯ การได้สำรวจทางก่อน จะทำให้ครูสามารถตัดสินใจได้อย่างดีที่สุดว่าควรจะทำอะไรกันบ้างในการเดินทางครั้งนี้

ฎ. จัดทำเอกสาร ารแนะนำ เพื่อแจกแก่สมาชิกร่วมเดินทาง ซึ่งในเอกสาร นี้กล่าวถึงรายละเอียดของการเดินทาง ทิศทางที่จะไป เส้นทาง ชื่อของโฆงก และรายการที่ เขาจะพูด รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่ตั้งท้ายไว้ให้สมาชิกคิดหาคำตอบ รวมทั้งการค้นคว้าหนังสืออ้างอิง ต่อไปด้วย

5. หนังสืออนุญาตจากผู้ปกครอง ห้ามพานักเรียนชั้นประถมและมีัยมออกเดินทางไปศึกษา นอกสถานที่ เว้นไว้เสียแต่ว่าจะได้มีหนังสืออนุญาตจากผู้ปกครองให้เป็นหลักฐานต่อโรงเรียน ทั้งนี้ ก็เพื่อผลทางกฎหมายในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุขึ้น ดังนั้นก่อนการเดินทางทุกครั้งต้องมีการเตรียม หนังสืออนุญาตจากผู้ปกครอง และควรสำรวจความเรียบร้อยก่อนออกเดินทางด้วย ในหน้าถัดไปนี้ จะเป็นตัวอย่างหนังสือขออนุญาตจากผู้ปกครอง

สถานศึกษา .....

(วัน เดือน ปี) .....

เรียนท่านผู้ปกครอง (เด็กชาย, เด็กหญิง) .....

เนื่องด้วยในวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ทางโรงเรียนจะพานักเรียนชั้น ..... ไปศึกษานอกสถานที่ ณ .....

..... เพื่อเป็นการศึกษาเสริมหลักสูตรที่เรียนในชั้นเรียน

และเพื่อบุตรหลานของท่านมีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยรถจะออกจากโรงเรียนในวันที่ .....

เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา ..... น. และจะกลับถึงโรงเรียน

ในวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา ..... น. การไป

ศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้ นักเรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ ..... บาท ถ้าท่าน

ประสงค์จะให้บุตรหลาน ซึ่งอยู่ในความดูแลของท่านไปศึกษานอกสถานที่ครั้งนี้หรือไม่ กรุณากรอก

ข้อความข้างล่างนี้ฝากนักเรียนนำส่งคืน จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

นาย .....

(อาจารย์ใหญ่)

.....
ข้าพเจ้า ..... ผู้ปกครอง .....

มีความประสงค์ อนุญาต/ไม่อนุญาต ..... ให้ (เด็กชาย, เด็กหญิง) .....

..... ไปศึกษานอกสถานที่ในวันที่ ..... เดือน .....

พ.ศ. ....

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

.....

6. จัดทำรายการการเดินทาง ครูผู้พานักเรียนไม่ควรพานักเรียนออกเดินทางโดยปราศจากรายการเดินทางเลย รายการการเดินทางนั้นควรจัดทำเป็นเอกสาร เป็นรายการที่ทำให้ทุกคนทราบว่าไปไหนกันบ้าง จะไปเมื่อไร และอย่างไร รวมไปถึงตัวอย่างของรายการการเดินทาง

รายการไปทัศนศึกษา ณ จังหวัดอยุธยา

วันที่..... เดือน.....พ.ศ....

9.00 น.	ออกจากโรงเรียน
10.00 น.	พระราชวังบางปะอิน
11.00 น.	ออกจากพระราชวังบางปะอิน
12.00 น.	ถึงพระมณฑลพิตร นมัสการเสร็จ แวะรับประทานอาหารกลางวันที่วังพระราม
14.00 น.	ออกจากวังพระราม
14.30 น.	ถึงเจดีย์ภูเขาทอง
15.00 น.	ออกจากเจดีย์ภูเขาทอง
15.10 น.	ถึงพระเนียดคลองขาง
16.00 น.	ถึงวัดพนัญเชิง
16.30 น.	ออกจากวัดพนัญเชิง
18.00 น.	ถึงโรงเรียน

7. การเตรียมการนี้เทศที่ใดผล การคำนึงถึงความปลอดภัยไว้ก่อนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการพานักเรียนออกนอกสถานที่ จะต้องมีการทำอย่างระมัดระวังในทุกๆ สิ่ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียนเล็กๆ ก่อนจะออกจากโรงเรียนหรือคันทาง ควรจะมีแถบชื่อ ที่อยู่ และชื่อโรงเรียนติดหน้าอกนักเรียนทุกคน และแถบที่ติดนั้นควรจะให้แนบพอสมควรไม่หลุดงาย

การปฏิบัติขณะเดินทาง

เมื่อวันเดินทางมาถึง ก่อนที่จะพานักเรียนออกเดินทางก็มีรายละเอียดมากมายที่ครูต้องตรวจดูให้ถูกต้องเสียก่อน สิ่งเหล่านี้ดูๆ แลวกั้เห็นเป็นสิ่งที่เล็กๆ น้อยๆ ไม่น่าสำคัญอะไรนัก แต่ครูที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ย่อมทราบถึงสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ ว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก และถ้ามองข้ามหรือละเลยไป ก็อาจจะเป็นสิ่งทำลายแผนงานทั้งหมดที่ได้ออกวางไว้เป็นอย่างดีแล้ว ก่อนจะเริ่มออกเดินทางครูที่มึนหน้าที่ได้รับผิดชอบคือนักเรียนตัวเล็กๆ จะต้องทำสิ่งต่อไปนี้ก่อน

1. ตรวจดูสภาพทางร่างกายของนักเรียนก่อน นักเรียนที่มีอาการไข้หรือปวดท้องให้พักไว้ที่โรงเรียนให้เป็นหน้าที่ของพยาบาลโรงเรียนที่จะดูแลต่อไป จะเอาไปค่ายไม่ได้ หรือถ้าเป็นวันหยุดครูก็ต้องส่งนักเรียนคนนั้นกลับบ้านก่อน
2. ตรวจดูเครื่องแต่งตัวของนักเรียน สำนวญดูว่านักเรียนได้แต่งตัวครบถ้วน ตามชนิดของการเดินทางตามที่ใดตกลงกันไว้แล้ว เสื้อผ้าบางอย่างอาจเป็นอันตรายต่อเครื่องจักรได้
3. พิจารณาว่านักเรียนทุกคนนำอุปกรณ์จำเป็นส่วนตัวมาครบถ้วนหรือไม่ เป็นคนนำอาหารกลางวัน เครื่องมืออื่นๆ ที่จำเป็น
4. สอบถามเลขานุการโรงเรียน เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนคนใดยังตกค้างการนำหนังสืออนุญาตจากผู้ปกครองมาส่งโรงเรียน
5. ตรวจดูรายการการเดินทางเพื่อให้แน่ใจว่าถูกต้องเสมอ
6. สรุปและชี้แจงให้นักเรียนทั้งกลุ่มเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางครั้งนี้
7. ตรวจและย้ำความเข้าใจให้แน่นอนว่านักเรียนทุกคนรู้ดีว่าจะต้องทำอะไรบ้างในระหว่างการเดินทาง

ระหว่างการเดินทาง

8. ย้ำอีกครั้งหนึ่งถึงหลักการของความปลอดภัยทั้งส่วนตัวและส่วนรวม
9. ทบทวนการสังเกตกิจกรรมที่ เหมาะสมต่อสถานที่และบุคคล
10. อนุญาตให้นักเรียนจัดการทำธุระเกี่ยวกับห้องน้ำให้เรียบร้อยก่อนออกเดินทาง

ในกรณีที่มีการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยไว้ก่อนแล้วก็จะเป็นการสะดวก และรวดเร็วสำหรับครูในการสำรวจสิ่งดังกล่าวข้างต้น เพราะเพียงแต่ให้หัวหน้ากลุ่มช่วยสำรวจ และรายงาน

การปฏิบัติขณะเดินทาง

เมื่อวันเดินทางมาถึง ก่อนที่จะพานักเรียนออกเดินทางก็มรายละเอียดมากมายที่ครูต้องตรวจดูใหญ่ถูกต้องเสียก่อน สิ่งเหล่านี้ดูๆ แลวกเห็นเป็นสิ่งที่เล็กๆ น้อยๆ ไม่น่าจะสำคัญอะไรนัก แต่ครูที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ย่อมทราบถึงสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งสำคัญมาก และถามมองข้ามหรือละเลยไป ก็อาจจะเป็นสิ่งทำลายแผนงานทั้งหมดที่ได้วางไว้เป็นอย่างดีแล้ว ก่อนจะเริ่มออกเดินทางครูหมิ่นหาที่รับผิดชอบต่อนักเรียนตัวเล็กๆ จะต้องทำสิ่งๆ ไปนีก่อน

1. ตรวจสุขภาพทางร่างกายของนักเรียนก่อน นักเรียนที่มีอาการไข้คิดตัวอยู่ท้องให้พักไว้ที่โรงเรียนให้เป็นหน้าที่ของพยาบาลโรงเรียนที่จะดูแลต่อไป จะเอาไปค่ายไม่ได้ หรือถ้าเป็นวันหยุดครูก็ต้องส่งนักเรียนคนนั้นกลับบ้านก่อน
2. ตรวจดูเครื่องแต่งตัวของนักเรียน สำรวจดูว่านักเรียนใดแต่งตัวครบถ้วน ความหนักของการเดินทางตามที่ใดตกลงกันไว้แล้ว เสื้อผ้าบางอย่างอาจเป็นอันตรายต่อเครื่องจักรได้
3. พิจารณาว่านักเรียนทุกคนนำอุปกรณ์จำเป็นส่วนตัวมาครบถ้วนหรือไม่ เป็นคนนำอาหารกลางวัน เครื่องมืออื่นๆ ที่จำเป็น
4. สอบถามเลขานุการโรงเรียน เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนคนใดยังตกค้างการนำหนังสืออนุญาตจากหมู่ปกครองมาส่งโรงเรียน
5. ตรวจดูรายการการเดินทางเพื่อให้แน่ใจว่าถูกต้องเสมอ
6. สรุปลงและชี้แจงให้นักเรียนทั้งกลุ่มเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางครั้งนี้
7. ตรวจและย้ำความเข้าใจให้แน่นอนว่านักเรียนทุกคนรู้ตัวว่าจะต้องทำอะไรบ้างใน

ระหว่างการเดินทาง

8. ย้ำอีกครั้งหนึ่งถึงหลักการของความปลอดภัยทั้งส่วนตัวและส่วนรวม
9. ทบทวนการสังเกตกิจกรรมรายหาที่ เหมาะสมต่อสถานที่และบุคคล
10. อนุญาตให้นักเรียนจัดการทำธุระเกี่ยวกับห้องน้ำให้เรียบร้อยก่อนออกเดินทาง

ในกรณีที่มีการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยไว้ก่อนแล้วก็จะเป็นการสะดวก และรวดเร็วสำหรับครูในการสำรวจสิ่งดังกล่าวข้างต้น เพราะเพียงแต่ให้หัวหน้ากลุ่มช่วยสำรวจ และรายงาน

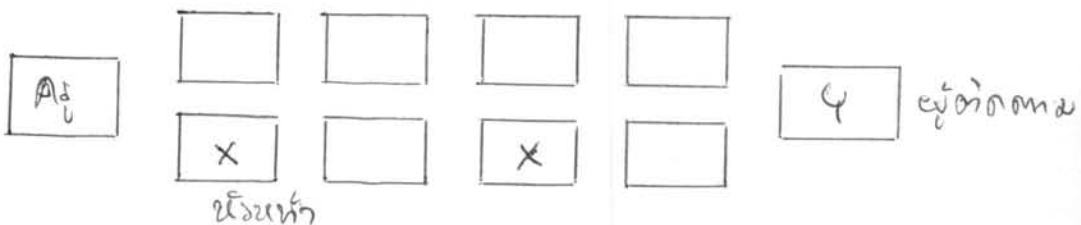
ให้ทราบผลทำได้ สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้ไปเลย เนื่องจากไม่มีหนังสืออนุญาตจากผู้ปกครองมาแสดง หรือผู้ปกครองไม่อนุญาตให้ไป หรือเนื่องจากเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพ ในกรณีเช่น นี้ครูควรส่งนักเรียนเหล่านั้นไปยังครูอีกฝ่ายหนึ่งที่โคกระเตรียมไว้แล้วเพื่อการนี้ และนักเรียนเหล่านั้นจะถูกพาไปทำกิจกรรมอื่นที่สัมพันธ์กับบทเรียนของการที่คนอื่นได้ไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้ดูเหมือนว่าเขาได้มีส่วนร่วมกับการเดินทางครั้งนี้ด้วย ซึ่งครูต้องบันทึกชื่อ และชั้นของนักเรียนเหล่านั้นไว้ด้วย

ในกรณีที่เด็กมีเหตุผลสำคัญอย่างกระทันหัน ไม่สามารถจะทำการเดินทางได้ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานจะต้องรับประชุมโดยความทันที รวมทั้งการชี้แจงให้นักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบทันที

การจัดกลุ่มเพื่อการเดินทาง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการคำนึงถึงระบบของความปลอดภัยไว้อก่อนเป็นกระบวนการที่ครูจะต้องคำนึงถึงตลอดระยะเวลาของการเดินทาง นอกจากนั้นกระบวนการนี้ก็ยังช่วยครูในการตรวจตราดูแลจำนวนและทุกข้อของนักเรียนอีกด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นมากสำหรับกลุ่มนักเรียนที่รวมเดินทางไปนั้นควรต้องแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ และมีหัวหน้าประจำกลุ่มทำหน้าที่ดูแลกลุ่มอีกทอดหนึ่ง วิธีการนี้อาจไม่จำเป็นสำหรับนักศึกษาคู่ที่ใดแล้ว

การปฏิบัติระหว่างการเดินทาง

เมื่อนักเรียนตั้งแถวเรียบร้อยแล้วควรออกเดินทาง ในขณะที่เดินทางถ้าอยู่บนรถ เด็กอาจจะร้องเพลงปลุกใจของโรงเรียนได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขต ครูผู้ควบคุมต้องระมัดระวังเพราะถนนมีรถอาจเสียสมาธิได้ ถ้าเป็นการเดินไปก็อาจจะจัดเป็นในรูปเดินแถว ซึ่งควรจะเรียงสอง แถง นักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ 4 คน ให้นักเรียนแถวหน้าสุดเป็นหัวหน้าของคนที่อยู่ทางขวาและอีก 2 คนข้างหลังคั้งฝั่งประกอบภาพดังต่อไปนี้

การเดินทางเพื่อไปศึกษานอกสถานนั้น เพื่อความเรียบร้อยควรปฏิบัติดังนี้

1. สนับสนุนให้ร้องเพลงปลุกใจ เช่น เพลงมาร์ช เพลงประจำโรงเรียน การมีเสียงกระตุ้นขวัญให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความต้องการและพัฒนานำใจของการรักพวกของให้เกิดขึ้น และการร้องเพลงที่มีสาระก็เป็นการหลีกเลี่ยงการไร้เสียงในทางที่ไม่ถูกต้องด้วย
2. หยุดเมื่อเข้าไปใกล้ที่สัญจรขวักไขว่ ถ้ามีความจำเป็นก่อนที่จะพากลุ่มนักเรียนข้ามถนน และเมื่อไม่มีพนักงานจราจรควรกำหนดหน้าที่แทน
3. ชักชวนให้นักเรียนดูสิ่งที่น่าสนใจในระหว่างทาง ทำให้นักเรียนรู้จักสถานที่ที่ควรบันทึกเอาเอาไว้ และมีความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ และไม่พลาดโอกาสที่จะได้มาพบสิ่งสำคัญเหล่านั้น
4. รักษาให้กลุ่มนักเรียนอยู่เป็นกลุ่มเสมอ ในกรณีที่ต้องเดินป่า หรือเดินในเมือง บางครั้งต้องใช้สัญญาณเสียงเขาช่วย เช่นนกหวีด แต่ในสถานที่ที่มีเสียงอึกทึก ควรใช้สัญญาณชนิดอื่น เช่นการโบกมือ การชี้มาแต่คนหา
5. ไม่ชักชวนให้ดูรายละเอียดมากเกินไป สิ่งใดที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์สำคัญ ถ้าข้ามโลกข้ามไป การชี้ให้เห็นรายละเอียดมากๆ จะทำให้ความสนใจลดลง ทำให้ความเข้าใจสับสน และทำให้เหนื่อยใจและหมดสนุกด้วย
6. สังเกตสัญญาณของความอ่อนเพลียในตัวเด็ก โดยเฉพาะพวกที่อยู่รั้งท้าย ช่วยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เขาเดินทันเพื่อน
7. หยุดพักตามกำหนดการที่วางไว้ หรือเมื่อเห็นว่ากำลังเดินเร็วไป ก็ให้แถวหน้าหยุดพักรอพวกข้างหลังก่อน แล้วยาหยุดกลางทางนานเกินไปเพราะจะทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น
8. ควรเข้าถึงจุดหมายปลายทางโดยเข้าทางคนหา เพื่อให้กลุ่มนักเรียน ได้เห็นเป้าหมายของสถานที่คนมาเยี่ยม จะทำให้จดจำได้และอยากรู้อยากเห็น
9. หยุดยืนอยู่หน้าตึกเมื่อต้องการอธิบายเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ พร้อมทั้งแนะนำบุคคลที่นักเรียนควรรู้จักเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ เพื่อทำให้นักเรียนรู้จักคุ้นเคยและเป็นกันเองกับเจ้าของบ้าน
10. เตรียมโฆษณา ผู้นำทาง และเจ้าของบ้านให้มาพบกับนักเรียนตลอดเวลา มากกว่าที่จะให้ครูพูดเสียเองทั้งหมด ถ้าในระหว่างทางที่กำลังชมสถานที่อยู่นั้น มีการรวมรับประทานอาหารเที่ยงด้วยกัน ก็เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าของสถานที่ด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมสนทนาไปตามความต้องการ และเพิ่มความเป็นกันเอง ตลอดจนมีผลในการสร้าง

มนุษยสัมพันธ์

การกระตุนให้เด็กเรียนเรียนมากที่สุด

ถึงแม้ว่าที่แหล่งนั้นจะมีพนักงานคอยให้ความรู้และชี้แจงแก่นักเรียนอยู่แล้ว แต่ครูเองก็ยังคงมีความรับผิดชอบในการช่วยกระตุนให้เด็กเรียนมีความอยากรู้อยากเห็นต่อไป ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. จัดโอกาสให้นักเรียนได้กระทำกิจการที่ตนได้เตรียมมาแล้วตามความสนใจ เป็นคนว่าการตั้งคำถาม การจับบันทึก การถ่ายภาพ รวบรวมสิ่งของตัวอย่าง การทำแผนที่ สนทนากับเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน ฯลฯ
2. พยายามรักษากลุ่มให้อยู่ด้วยกัน พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้สมาชิกกลุ่มเดินไปเดินมาอย่างไร้จุดหมาย ไร้ความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. ขอให้แน่ใจว่าสิ่งที่แสดงและพูดให้นักเรียนทั้งหมดได้เห็นและได้ยิน
4. คำนึงถึงภูมิหลังของทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เสมอ เป็นคนวางภูมิอากาศ การจรรยา การจัดที่นั่งในรถ การระบายถ่ายเทลม สภาวะอารมณ์ของเด็ก ความสนใจ ฯลฯ
5. สังเกตดูเวลาบ่อยๆ ถ้าเห็นว่าเจ้าของสถานที่พูดนานเกินเวลาที่กำหนดไว้ ก็ควรใช้เทคนิคให้เขาหยุดพูด เพราะถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะทำให้แผนการอื่นๆ ต้องยืดเวลาออกไป และทำให้เกิดการลาช้า การตรงต่อเวลาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเดินทางของกลุ่มคนจำนวนมาก ดังนั้นครูควรจะย้ำความสำคัญต่อนักเรียนและเจ้าของสถานที่

การปล่อยให้เด็กกลับบ้าน

เมื่อพานักเรียนในชั้นออกนอกโรงเรียนเพื่อเดินทางไปศึกษานอกสถานที่เสร็จเรียบร้อยแล้วไม่ควรปล่อยให้เด็กกลับบ้านตามลำพังในระหว่างทาง การทำเช่นนั้นถือเป็นการบกพร่องในการปฏิบัติงานของครู ก่อนที่ครูจะปล่อยให้เด็กกลับบ้านได้ ครูควรสำรวจให้เรียบร้อยและถูกต้องเสียก่อนว่านักเรียนทุกคนยังอยู่พร้อม และทุกสิ่งทุกอย่างเป็นปกติ จากนั้นแล้วปล่อยให้กลับบ้านได้

การประเมินประสบการณ์

เมื่อการเดินทางยุติลงแล้ว ก็ไม่ได้หมายความว่าโครงการของการเดินทางจะสิ้นสุดลงเพียง

นั้น ในทางตรงกันข้าม ยังมีสิ่งที่จะต้องทำเพื่อคุณค่าทางการศึกษาอีกต่อไป กิจกรรมเพื่อการติดตามผลเป็นโครงการหนึ่งที่จะต้องจัดใหม่ขึ้นเมื่อได้เสร็จสิ้นการเดินทางแล้ว กิจกรรมดังกล่าวนี้ควรจะได้วางแผนไวล่วงหน้าและปฏิบัติจริงๆ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการศึกษของผู้ที่เดินทางไป และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เนื่องจากว่าการเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ทำให้ครูและนักเรียนได้รวมพลัง ความสนใจร่วมกัน และมีประสบการณ์ร่วมกัน จึงทำให้เป็นแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้หารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอีกมาก ครูที่ลาคยอุมคระหนักถึงความจริงประการนี้ และจะเริ่มดำเนินการติดตามผลการเดินทางโดยมีการวางแผนเป็นอย่างดี

กิจกรรมเพื่อติดตามผลมี 2 ชนิด คือ

- กิจกรรมติดตามผลเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของการศึกษานอกสถานที่แล้วจะครั้ง
- กิจกรรมติดตามผลเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดเพิ่มเติม การขายซึ่งในคุณค่า

ของการเดินทาง เพื่อการพัฒนาความสนใจในผลที่ได้จากกลับไปศึกษานอกสถานที่

กลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจและมีความกระตือรือร้นต่อประสบการณ์ที่ตนเพิ่งจะได้รับมา อาจจะรวมกลุ่มกันอภิปรายถึงสิ่งที่ได้พบเห็น ทำให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้นเพิ่มเติม และชัดเจนขึ้น ทำให้สามารถจดจำเหตุการณ์นั้นได้ดี ทำให้ประสบการณ์นั้นฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ และบังเกิดผลทางการศึกษา ทำให้ทราบถึงความจริงหรือข้อมูลที่ได้รับมานั้นเป็นความจริงที่มีคุณค่ามาก การรวมกันวิเคราะห์ประสบการณ์นั้นๆ อาจทำได้ดังนี้

1. ประเมินวัตถุประสงค์ของการเดินทางว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่
2. อภิปรายถึงความประพัตติของสมาชิกในกลุ่มที่ไปกระทำไปในระหว่างการเดินทางว่ามีสิ่งใดเหมาะสม และสิ่งใดไม่เหมาะสมบ้าง เพื่อที่จะได้ปรับปรุงในคราวต่อไป
3. เขียนจดหมายตอบขอบคุณทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้การจัดไปศึกษานอกสถานที่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และหวังว่าบุคคลเหล่านั้นจะให้ความร่วมมืออีกเป็นอย่างดีในอนาคตต่อไป

4. บันทึกสิ่งที่ได้จากการไปศึกษานอกสถานที่ในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษในอนาคต

การจัดการศึกษานอกสถานที่ที่ประสบความสำเร็จจะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใน

ขึ้นมา ซึ่งความสนใจใหม่ๆ นี้จะมีความสำคัญต่อการศึกษามาก ดังนั้นคณะครูหรือคณะกรรมการที่จัดการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งควรมีโครงการเป็นกิจกรรมของชั้นหรือของบุคคล เพื่อพัฒนาความสนใจขึ้นมา ซึ่งได้แก่

1. การอภิปรายถึงความสำคัญของสิ่งที่ได้เรียนรู้เมื่อคนใดรวมทางไปศึกษานอกสถานที่
2. แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกโดยการรายงานด้วยคำพูด เขียน ทำสรุปภาพ แสดงนิทรรศการภาพถ่าย แผนที่ ภาพเขียน หรือการแสดงละคร
3. นำเอาสิ่งที่ได้จากการไปศึกษานอกสถานที่ไปสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ ที่เรียน ทำให้ให้นักเรียนรู้จักจัดหมวดหมู่ของวิชา
4. ทำการทดสอบเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทำให้รู้สึกซาบซึ้งยิ่งขึ้น และทำให้เปลี่ยนทัศนคติได้
5. ร่วมมีประสบการณ์กับกลุ่มอื่นๆ เช่นการเยี่ยมพบ ชมนิทรรศการของนักเรียนชั้นอื่น เข้าชมละครของกลุ่มอื่น ร่วมเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการที่จะให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ร่วมกันและกัน

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การวางแผนอย่างรอบคอบ การไป และการกลับมาประเมินผล สำหรับทั้งครูและนักเรียน จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมองเห็นผลที่แท้จริง และความสำคัญของประสบการณ์ทางการศึกษา ทำให้มีความรู้เพิ่มพูนขึ้น ทำให้วุฒิภาวะเจริญขึ้น ทำให้ความสนใจดำรงอยู่ตลอดไป และทำให้ได้รับความพอใจ

ความจำกัดของการไปศึกษานอกสถานที่

ทุกๆ ที่การจัดการไปศึกษานอกสถานที่มีความสำคัญอย่างมาก และเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการศึกษาสถานะที่แท้จริงของชุมชน แต่การไปศึกษานอกสถานที่ก็ยังมีความจำกัดเฉพาะอยู่หลายประการดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างกันของโครงการต่างๆ ของแต่ละโรงเรียน โรงเรียนประถมและมัธยม ส่วนใหญ่มีโครงการของหลักสูตรที่แตกต่างกัน รวมทั้งการจัดช่วงเวลาเรียนย่อมไม่เหมือนกัน การจัดช่วงเวลาเรียนบางครั้งไม่อำนวย หรือสนับสนุนการไปศึกษานอกสถานที่ ทำให้ไม่สามารถเก็บทางไปศึกษานอกสถานที่ได้
2. การไปศึกษานอกสถานที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง ระบายในการไปศึกษานอกสถานที่แต่ละ

ครั้งเป็นปัญหาใหม่ของโรงเรียน เพราะโรงเรียนบางแห่งมีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะเจียดไปให้โครงการไปศึกษานอกสถานที่ได้

3. ความจำกัดของขอบเขตวิชาที่เรียน ทั้งๆ ที่นักเรียนมีความกระตือรือร้น และมีความสนใจอย่างมาก แต่ลวิธีของการสอนก็ยังยึดถือเอาห้องเรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้มีโอกาสน้อยที่จะไปศึกษานอกสถานที่